

MİKHAIL NUAYME VE CEMİL MERİÇ'İN DENEMELERİNDE DOĞU-BATI KONUSU

AYTAÇ, Bedrettin
TÜRKİYE/TURÇIA

ÖZET

Mikhail Nuayme ve Cemil Meriç, denemelerinde Doğu-Batı konusunu ele almış Lübnanlı ve Türk yazarlardır. Mikhail Nuayme, bu bağlamda Doğu uygarlığının hayal ve ruh yönünden Batıdan zengin olduğu, bunun da onu Batı karşısında daha güçlü yaptığı, ayrıca Doğunun Batıya birçok şey verdiği, bugün Batı uygarlığında bir duraklama olduğu, insanlığa önderlik misyonunu yeniden Doğu'nun üstleneceği, bu bağlamda Arap dünyasının da yapacağı şeyler bulunduğu, Hint düşüncesi ve felsefesinin önemi, Batı ve Doğu'nun insanlığın iki yarısı olduğu ve bunların tarih boyunca sürekli etkileşimde olduğu gibi noktalara değinmiştir. Cemil Meriç de, Doğunun gelişmiş bir ruh ve hayal hazinesine sahip olduğu, bunu akılla en iyi şekilde bağdaştırdığını belirtir. 18. ve 19. yy.larda Batılı bilim ve kültür adamlarının Hint kültür ve düşüncesini keşfetmesi ve etkilenmesi üzerinde durur. Hint'i anlamadan Avrupa'nın anlayamayacağını belirtir.

Anahtar Kelimeler: Mikhail Nuayme, Cemil Meriç, Doğu-Batı, Modern Türk Edebiyatı, Modern Lübnan Edebiyatı.

ABSTRACT

Mikhail Nuayma and Cemil Meriç, who are Lebanese and Turkish authors, respectively deal with the question of the East and West in their essays. In this context, Mikhail Nuayma asserts that the Eastern civilisation is richer than that of the West from the point of imagination and the spiritual life and which makes it more powerful compared with the West. He also underlines that the East has made a large scale of contribution to the West throughout the history and the Eastern world has a capacity to help the West for certain respects. Nuayma also expresses that the East and the West have made mutual impacts on each other. Similarly, Cemil Meriç, the Turkish essayist has close views to Nuayma's. However, he gives more importance to Indian thought and literature and underlines that it would be possible to understand the West correctly without studying the East.

Key Words: Mikhail Nuayme, Cemil Meriç, East-west, Moden Turkish Literature, Modern Lebanon Literature.

Doğu-Batı konusu, yaklaşık aynı dönemlerde eser vermiş, 20. yüzyıl Arap edebiyatının kısa hikâye, deneme, şiir alanında önemli isimlerinden, Mikhail Nuayme (1889-1988) ve 20. yüzyıl Türk edebiyatının önde gelen deneme yazarları ve fikir adamlarından Cemil Meriç (1916-1987)'in, denemelerinde üzerinde durdukları bir konudur.

Doğu ve Batı kültürlerinin buluşma noktalarından Lübnan'da doğmuş, ilk ve orta öğrenimini Lübnan ve Filistin'de, üniversite eğitimini Rusya ve ABD'de almış, ABD'de, Arap yazarların oluşturduğu, er-Rabita el-Kalemiyye (Kalem Bağı) adlı edebî gruba katılmış, bir süre Fransa'da yaşamış ve göçmen Arap edebiyatı el-mehcer grubuna dahil Hıristiyan bir yazar olan, kendi kültürünün yanısıra, Batı kültürünü ve dünyasını da tanımış Mikhail Nuayme'yi meşgul eden konulardan biri de, doğal olarak Doğu-Batı konusu olmuştur (Mikhail Nuayme için bkz. Brockelmann, 1942: 471-477).

Nuayme'nin, Doğu-Batı konusunu ele aldığı denemelerinde üzerinde durduğu noktalardan biri, Doğu uygarlığının esas gücünün ruh ve hayal unsuru olduğu, Batı'nın bunlardan büyük ölçüde yoksun olduğudur.

Nuayme'ye göre, Batı'da çeşitli uygarlıklar olmakla birlikte, aslında hepsi de akıl temellidir. Doğu uygarlığı ise, çeşitli uygarlıkları barındırmakla birlikte, hayali, ruhu esas alır. Ona göre hayal, bizim somuttan soyuta yükselmemizi sağlayan sihirli bir merdivendir, akıl ise bunun basamaklarından biridir. Akıl inatçıdır ve gözle görülmeyeni, kulakla duyulmayı kabul etmez (Nuayme, 1988b: 50,52).

Nuayme, Doğu'nun hayal gücü ile, yükseklerle çıkıp oradan hayatı parça parça değil, tümüyle görebildiğini, hayatı bir bütün halinde güzel olarak gördüğünü, parçalanmayan, bölünmeyen bir ruh veya hayal olarak gördüğünü ifade eder. Nuayme, Doğu'nun bu hayal veya ruhun sesini, Sina dağının tepesinde "Ben senin Tanrın Rabbım... Benden başka Tanrın olmasın" derken ve ona ancak somut şeylere inanan akla teslim olmayı yasaklarken duyduğunu belirtir. Nuayme, Doğu'nun hayal ve ruh zenginliğinin Upanişadlarda, özellikle Bhagavad Gita'daki Prens Arguna ile Tanrı Krişna arasındaki konuşmalarda, Buda'nın evrensel benlik ve Nirvana hakkındaki konuşmasında, Laotso'nun "Tao" ve "Tih" dünyası arasındaki gidiş gelişlerinde, Hz. İsa'nın "Baba'yı ve "Gökyüzünün

Hükümranlığı”nı müjdelemesinde, Hz. Muhammed’in “Allah’tan başka Tanrı yoktur.” diyerek tanıklık etmesinde en yüksek zirvelerine ulaştığını vurgular (Nuayme,1988b: 54, 55).

Yine Nuayme, Batının Doğu dünyasının sadece aklını sömürebildiğini, teknik araçlarıyla onun hayaline ulaşamadığını ifade eder (Nuayme,1988: 56). Nuayme, bu hayal ve ruh zenginliğini Doğu’nun Batı’ya karşı en büyük üstünlüğü olarak sunmaktadır. Nuayme, Doğunun hayal gücünün üstünlüğü konusundaki görüşünü şöyle bir örnekle açıklar:

“Eminim ki, bir gün Buda’ya Ey Gutama, biz bir alet keşfettik, onunla Everest’in tepesine uçuyoruz desen ne derdi? Herhalde şöyle derdi: Senin bu aletinden bana ne? Ben hayatın tepesine-Nirvana’ya- ne tahtadan, ne de demirden yapılmış iki kanatla uçtum ve onun motoru da, yalnızca benim hayalimdi. Ya da İsa’ya Ey Meryem’in oğlu, biz öyle ışınlar keşfettik ki, onunla insan bedenindeki hastalığın yerini buluyor ve tedavi ediyoruz. desek, şöyle cevap verirdi: Sizin ışınlarınızdan bana ne? Ben, görünmeyen ışınlarla, hayalimin ışınlarıyla hastalığı görüyor ve tedavi ediyorum”(Nuayme, 1988b: 57).

Nuayme, Batı uygarlığının, kendisinden önceki akla dayanan diğer uygarlıkların yaptığı gibi, maddeye, somut olana önem verdiği, bunun da bedensel arzu ve istekleri artırdığı, sonuçta hem beden hem de ruh için öldürücü olduğu, insanlara mutluluk sağlamadığı görüşünü dile getirmektedir (Nuayme, 1988b: 58).

Nuayme’nin bu bağlamda altını çizdiği bir husus da, hayal ve inanç yönünden zayıf olduğundan dolayı, Batının Doğunun güçlülüğünü kavrayamadığıdır. Ona göre, zayıf, hakkını güç ile alacağına inanan, ancak gücü olmayandır. Güçlü olan, gücüyle birlikte hayali de olan ve bu hayaliyle hakkın kılıçla alınıp verilmeyeceğini bilen kişidir. En zayıf olan ise gücü olan, ancak hakkın baltayla kırılmayacak, topla boyun eğdirilmeyecek bir şey olduğu bilgisine sahip olmayan kişidir. Bundan dolayı bugün Doğu zayıftır, ancak Batı daha zayıftır. Yalnızca maddeyi ve aklı esas alan Batının Doğuyla karşı karşıya gelmesinde ona zarar vermesi mümkün değildir (Nuayme, 1988b: 59).

Mikhail Nuayme, Doğu ve Batı arasında en önemli fark olarak, Doğunun kendinden üstün ilahi bir güce teslim olması, evreni kusursuz olarak görmesi, Batının ise kendi gücüne güvenmesi ve evrende kusurlar görek onu düzeltmeye çalışmasını belirtmektedir. Ona göre, Doğunun hayat ve ölüm güçleri karşısında zayıflığını kabullenmesi onun üstünlüğü, Batının

ise bu güçler karşısında gücüyle kibirlenmesi ise Batının zayıflığıdır. Nuayme, bu noktada Batıyı, denizin sınırlarını çözüp onu düzeltmeye çalışan bir balığa benzetmektedir (Nuayme, 1989b: 58).

Nuayme'nin üzerinde durduğu bir başka nokta, Doğunun Batıya verdikleridir. Batının Doğuya birçok şeyi borçlu olduğu ve Doğudan aldıkları alınsa, geride fazla bir şeyin kalmayacağı görüşünü savunur:

“Batı medeniyetinden, Doğudan aldıklarını çekip çıkarsan, geride, dışı altınla süslü, içi ise kemik ve kurtlarla dolu bir mezar bırakırsın”(Nuayme,1989b: 60).

Nuayme'ye göre, Doğu'nun nesiller önce inancı ve ruhî deneyimleriyle anladığı şeylere Batı bugün mikroskobu ve teleskobu ile ulaşmaya çalışmakta ve Doğunun önceden ulaştığı sonuçları cilalayarak, sanki yeni şeylermiş gibi sunmaktadır (Nuayme, 1989b: 58). Yine, Batı dünyası için en önemli eser olan Kitab-ı Mukaddes'in de, Doğunun Batıya hediyesi olduğunu ifade eder ve durum böyleyken, Doğunun Batıdan yardım beklemesinin yanlış olacağını söyler (Nuayme, 1989b: 58,60).

Nuayme, Doğu'nun Batı'ya verdiği diğer bir şeyin de, insanî, ahlakî nitelikler olduğunu söyler. Ona göre, ilk defa insana hakim olan ve onun ilahî kaynağını ve semavî gayesini ilk kabul eden ve hayvanî iç güdüleriyle mücadeleye çağıran ilk defa Doğu olmuştur. İnsana, ilk defa kendinden nefret edenleri de sevmeyi, zayıfa acımayı, komşusuyla iyiliğini, parasını paylaşmayı, kendini dizginlemeyi, kızmamayı, isyan etmemeyi, arzularına teslim olmamayı, bu gün ve bu dünyanın ötesine bakmayı, insana yukarıdan bakmamayı, onu küçük görmemeyi, Tanrıyı babası ve insanları da kardeşi kabul etmeyi öğreten ilk defa Doğu olmuştur (Nuayme, 1988a: 29, 30).

Mikhail Nuayme'nin Doğu-Batı konusu bağlamında üzerinde durduğu temalardan bir diğeri de, Doğu ile Batının etkileşimidir. Nuayme, Doğu ile Batının tarih boyunca sürekli ilişkide ve etkileşimde bulduklarını ifade etmektedir. Bunu, doğada nasıl çiçek tozlarının döllenenmesi ile bitkilerin neslinin devamlılığı sağlanıyorsa, ağaçların aşılınması ile daha kaliteli ağaç türleri elde ediliyorsa, bu her iki dünya arasında da benzer şekilde etkileşimle yeni fikirlerin ve gelişmelerin ortaya çıktığını ifade etmektedir (Nuayme,1988b: 160).

Ona göre, bu etkileşimde dini mesajlar Doğunun Batıya en büyük aşısı olmuştur. (Nuayme,1988b ;159) Nuayme, bu etkileşimde büyük katkıyı yapanın Doğu olduğunu, Doğunun katkıları olmasa Batı uygarlığının da olamayacağını ifade eder:

“Eğer Çin ve Çin’in düşünsel üretimi olmasaydı, Hint ve Hint hayalinin aşısı olmasaydı, İran ve İran sanatının güzelliği olmasaydı, Araplar ve Arap zihninin keskinliği olmasaydı, Mısır ve Mısır Firavunlarının uygarlığı olmasaydı, Batı da, Batı uygarlığı da olmazdı. Şunu belirtmemiz bile yeter ki, Kolomb’un gayesi, Hindistan’a ve Hindistan’ın hazinelerine ulaşmaktı” (Nuayme, 1988b: 160).

Nuayme, bir zamanlar gücünün, maddi ve manevi üretiminin doruğunda olan Doğunun, zamanla durgunlaştığını, kısırlık içine girdiğini, bunun ardından Batı’nın Doğu’ya hükmedip onu sömürdüğünü ifade eder. Ancak Batının yaptığı bu sömürünün de, de farkında olmadan Doğu’ya katkıları olmuş, Batı dünyası Doğu’ya yeni aşı ve tohumlar vermiştir. Sömürgecilik, zararlarının yanı sıra, Doğu’nun edebiyat, sanat, siyaset, ekonomi ve bilim alanlarında uyanıp silkinmesini sağlamıştır. Nuayme, böylece insanlığın iki büyük yarısı olarak adlandırdığı ve bir terazinin iki kefesine benzettiği Doğu ve Batı arasında bir kaynaşma ve dengelenme olduğunu ifade eder (Nuayme, 198 b: 161).

Nuayme’nin üzerinde durduğu bir başka konu, Batı uygarlığının artık zayıfladığı, bocaladığı ve çökmek üzere olduğudur. Çünkü Batı uygarlığının yaptığı çeşitli katkılar ve sağladığı gelişmeler olmakla birlikte, yalnızca akli geliştirmiş, kalbi geliştirmemiştir. İnsanlığı yeniden doğru yola davet misyonunu, Doğu dünyasının üstleneceğini düşünmektedir. Nuayme’ye göre, dünyaya gönderdiği tüm dinler ve öğretilerle insanın kalbini iyi yönde geliştirmeyi hedefleyen, onu yüksek amaçlara çağıran Doğu, bu görevi bugün de yerine getirme gücüne sahiptir. Nuayme, dünyanın, yeniden canlanan Doğunun mesajını anladığı zaman kurtuluş yoluna gireceklerini düşünmektedir:

“Onlar yürüdükleri hedefin yüceliğini anladıklarında, ırk, renk, dil, mezhep farklılıkları onlara engel ve ayakbağı değil, yardımcı olacaktır. Yeryüzü, herkese ait bir mirastır ve herkesin iyiliğine kullanılmalıdır. İnsanın en büyük iyiliği, nefret etmesi yerine komşusunu sevmesidir” (Nuayme, 2000: 68).

Nuayme, dünyaya bilgeliğin yayıldığı yer olan Hindistan’ın dünyaya bu uyanışında yine önderlik edebileceğini ve Arap dünyasının da bu ülke ile dayanışma içinde olması gerektiği düşüncesini savunmaktadır (Nuayme, 2000: 69).

Nuayme’nin değerlendirmesinde, Doğu’daki düşünce sistemleri içinde Hint düşüncesinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Vech Bûza (Buda’nın

Yüzü) başlıklı denemesinde, Buda'nın felsefesine hayranlığını dile getirir:

“Ey ışık veren ve doğru yolu gösteren, beni de şu sekiz dallı yoluna girmem için aydınlatsan ve doğru yolu göstersen: Doğru inanç, doğru azim, doğru söz, doğru iş, doğru geçim, doğru gayret, doğru düşünce, doğru iç düşüncesi” (Nuayme,1989b: 11).

Gandi üzerine yazdığı, “Gandi Damirûş-Şark el-Musteykız” (Gandi, Doğunun Uyanan Vicdani) başlıklı denemesinde, Gandi'nin, Hinduizmin kutsal kitaplarından Upanişadlarda yer alan görüşlerle İncil'de bulunan görüşler arasında, farklı şekillerde ifade edilmiş de olsalar, benzerliği keşfettiğini ve bundan etkilendiğini ifade eder. Her iki kitap da, her şeyi kuşatan evrensel bir varlığı kabul etmekte, bu her şeyi kuşatan varlığa ulaşmak için kişisel benliği yenmek amacıyla nefsin dizginlenmesini , insanları tüm diğer insan ve yaratılmışlara bağlayan güçlü bağı keşfetmeye götürdüğünü, bundan dolayı da, hem Hindu, hem de Hz. İsa'nın öğretilerinde kötülüğe iyilikle karşılık verme, kötülüğe iyilikle karşı koyma, canlı varlıklara eziyet etmemenin temel taşı oluşturduğunu belirtir. Gandi'nin, bu görüşlerden hareketle, ülkesindeki sömürge yönetimine karşı, silahsız inanç, sevgi ve fedakarlık gücüyle yaptığı mücadeleden övgüyle bahseder ve bu direniş karşısında sömürgecilerin yenildiğini ifade eder (Nuayme, 1989a: 111-117) Nuayme, Doğunun uyanışında Gandi'nin rolünü şu şekilde dile getirir:

“Evet. Doğu uyanmaya başlamıştır. Onun uyanışındaki en büyük pay da Gandi'ye aittir. Bu, dünyada yeni bir gün doğumunu haber veren bir uyanıştır”(Nuayme,1989a: 117).

Nuayme, Doğunun tarihten gelen bu yüce misyonuna ihanet etmeyeceğini, bu emanetini şu anki kuşaklar görmezden gelse ve yerine getirmekte tökezlese de, sonraki nesillerin bunu yerine getireceği inancını ifade etmektedir (Nuayme, 1988 a: 31).

Nuayme, Doğunun gerçekleştireceği bu uyanış ve gelişimde, sahip olduğu tarihsel birikim ile, şu anda bir durgunluk içinde olsa da, Arap ülkelerinin de bir katkı sağlayacağı düşüncesindedir (Nuayme, 1988b: 117).

Nuayme'nin üzerinde durduğu bir diğer nokta, bugün devletler ve devletçiklere bölünmüş olan insanlığın bir gün mutlaka tek bir devlet halinde birleşeceği ve bugün komşusunun zararına siyasi, ekonomik, milli çıkarları korumak için harcanan çabaların, yerini yapıcı çabalara bırakacağıdır (Nuayme, 1988a: 190).

Fransız Dili ve Edebiyatı alanında yükseköğrenim gören, Fransızca hocalığı yanı sıra İstanbul Üniversitesi'nde Sosyoloji Bölümünde ders veren, kendisini, yazar ve hoca olarak, başlıca işini de düşünmek ve düşündüklerini cemiyete sunmak olarak tanımlayan (Meriç, 1996: 2), ağırlıklı olarak kültür sorununu ele alan Cemil Meriç'in Doğu-Batı konusu bağlamında üzerinde önemle durduğu noktalardan biri, Doğu'nun gelişmiş bir ruh ve hayal hazinesine sahip olduğu ve bunu akılla en iyi şekilde bağdaştırabildiğidir. Bu görüşlerini şöyle dile getirir:

“Batı, vücudun faaliyetleriyle ruhunkileri birbirinden ayırmaya çalışmıştı. Daha doğrusu birbirine kapalı iki dünya olarak düşünmüştü onları... Tekniklerine, pratik hayatına istikamet veren bu davranış. Batı, maddi dünyayla manevi dünya arasındaki sürekliliğin farkına daha dün varabildi. Psikiyatrinin, psikanalizin, psikosomatik tıbbın gelişmesini bekledi bunun için. Bu anahtarı yeni sanıyor, kullanmasını beceremiyor pek. Asya asırlardan beri ustaca kullanmış onu... İnsan vücudunun yeniden keşfi, insan ruhunun da yeniden keşfi olacaktır. Batının bu konuda rehberi: Doğu” (Meriç, 1994: 25).

Cemil Meriç'in de Doğu uygarlığında esas aldığı ve ilgisinin yöneldiği yer Hint'tir. Hint'i anlamadan Avrupa'nın da anlaşılamayacağını ifade eder. Avrupa'da 17. yüzyıldan başlayan, ancak 18. ve 19.yüzyılda hızlanan Hint incelemelerine , bunların Batının zengin Hint edebiyatı ve düşüncesini Avrupa'ya tanıtmaktaki rolüne yer verir. “Endiyanizm” olarak adlandırdığı, Avrupa'daki bu Hint ilgisinin öncüleri olarak William Jones, Colebrook, Wilkins ve Wilson'u anar. Bu kişilerin , Sanskritçenin şaheserlerini, Bhagavad-Gita (1784), Hitopadeşa (1787), Şakuntala (1789), Gita Govenda (1792)'yı kendi dillerine aktardıklarını, Batı'yı bu zengin dünyayla tanıştırdıklarını ifade eder (Meriç,1994; 39,43, Şakuntala için Bkz Kalidasa, 2005). Batıda, Hint edebiyatı ve düşüncesinden yapılan bu çevirilerin ardından, Hint'e büyük bir hayranlık oluştuğu ve 19.yy. Batı edebiyatı yazarlarının Hint'e yönelişi üzerinde durur. Bunda, Avrupa aydınlarının bir arayış içinde olmalarının da etkisi olduğunu vurgular. Bununla ilgili olarak, tarihçi Quinet'in 19. yüzyılda Avrupa'daki susamışlığı, “Avrupa yorgun bugün. İngiltere'yi, Almanya'yı, Fransa'yı dolaşın. Soluk soluğa insanlar göreceksiniz. Hiçbirinin yaşadığı anla ilgisi yok. Hepsi de adı bilinmeyen bir hayal peşinde. Homeros, Dante, Shakespeare.... Bu şımarık zekaları doyuramıyorlar artık. Bize yeni kaynaklar lazım diyorlar, manevi çölümüzde kana kana içeceğimiz kaynaklar. Ve kayalıklardan taptaze bir

ilham şiiiri fişkırıyor: Hint şiiiri” sözleriyle ifade ettiğini belirtir (Meriç, 1994: 66).

Cemil Meriç, İngiliz, Alman, Fransız edebiyatında Hint edebiyatının etkisinden bahseder. Çağdaş Amerikan düşüncesinde Hind’in de büyük payı olduğunu ifade eder. Emerson(1803-1882) ’un bir konuşmasında, ‘Gönlünde ne kadar doğruluk varsa, o kadar Tanrı’dır insan. Bütün varlıklar aynı ruhun, aynı özün eseri. Her tecellisinde ayrı bir ad taşır bu ruh, her ülkede başka bir isim alan deniz gibi. Bazen aşk deriz ona, bazen doğruluk, bazen bilgelik’ diyerek Atman-Brahman inancını hatırlatan görüş ileri sürdüğünü ifade eder (Meriç,1994: 45). Hint olmasa Schopenauer’in de olmayacağını, Hint düşüncesinden beslenmeyen bir tek Alman düşünürü olmadığını belirtir ve bunlar arasında Heine, Novalis, Hölderlin, Rückert’i sayar (Meriç,1994: 54). Yine, Bhagavad Gita’yı aslından okumak için Sanskritçe öğrenen ve Hint edebiyatının birçok eserini Almancaya kazandıran, dilbilimci Wilhelm von Schlegel’in 1808’de yayınladığı Hint Dili ve Bilgeliği adlı eserinde bütün inançların, bütün düşüncelerin kökü Hint’tedir. Avrupa’nın yarattığı en yüksek felsefe olan Yunan idealizmi bile Doğu idealizmi yanında, her an söneceğe benzeyen titrek ve zavallı bir ışıktır” ifadesini nakleder (Meriç, 1994: 56).

Meriç’e göre, Hint edebiyatında hayalin önemli bir ağırlığı vardır. Hint edebiyatında nazma göre nesir azdır. Gramer ve tıp kitapları bile genelde manzumdur. Hintte hayalin, eski Yunan’da zekanın gelişmiş olduğunu söyler (Meriç,1994: 49).

Cemil Meriç’in üzerinde durduğu bir diğer husus, günümüzdeki çoğu batılı filozofların kurtuluşu Doğuda aradığı, Avrupa’nın Doğu edebiyatına özlem duyduğu, Doğuyu kucaklayamayan bir hümanizmanın sakat olduğu ve Asya Avrupa’ya ilgi duyarken, bir taraftan da Avrupa’nın Asya’ya yöneldiğidir. Avrupa kültürünün temeli olan Yunan-Roma kültürünün herkese hitap edemediği, sınırlı kaldığı, oysa Hint düşüncesinin tüm insanlığa hitap ettiği de, Cemil Meriç’in altını çizdiği bir husustur (Meriç, 1994; 87,88). Meriç, Yunan-Roma kültürüyle Hint kültürünü bu bakımdan, şu sözlerle kıyaslar:

“Yunan-Roma kültürü bir avuç mutlunun has bahçesiydi; Hint düşüncesi bütün bir insanlığın susuzluğunu giderebilecek bir Ganj.Batı’nın iki yüz yıldan beri dudaklarını ayırmadığı o büyülü ırmaktan biz ne zaman içeceğiz? ...Olemp’in huzurunda biz de saygı ile eğiliyoruz. Ama ondan daha yüksek zirveler de var. Güneş önce Himalaya’dan doğmuş ve bütün Asya’yı aydınlatmış. Şimdi de Avrupa’yı aydınlatıyor”(Meriç,1994;88).

Meriç de, Nuayma gibi Bhagavad Gita (Bkz. Bhagavadgita, 2001) yer alan görüşlere de hayranlık duyar:

“Bhagavad Gita Hind’in kutup yıldızı, Hind’in ve belki de bütün insanlığın. İnsan eseri, ama Tanrı kelamı kadar da kutsal. Ne zaman yazılmış? İhtimal İsa’dan dörtyüzyıl önce. Kim yazmış? Bilen yok.”. ”(Meriç, 1994; 145) Onun, amel, bilgi ve aşk olmak üzere üç büyük yolu, üç büyük gücü ahenkleştirdiğini ifade eder (Meriç, 1994: 144).

Ayrıca Cemil Meriç, önyargısız bakanlar için Doğu Batı ayrımının yapay olduğunu ve bunların, insan beyninin iki yarım küresi olduğunu ifade eder, Doğu’yu incelemeyenlerin Batıyı anlamasının imkansız olduğunu altını çizer (Meriç, 1944: 88).

Cemil Meriç, Doğuya çok yönlü ve nesnel bir gözle bakmakta ve Doğuda hayal unsurunun ağır bastığını ifade etmekle birlikte, Doğunun akılcılıktan yoksun olduğunu söyleyenlere de karşı çıkmaktadır:

“İbn Rüşd’ün adını duydunuz mu? İbn Haldun, rasyonalizmin ta kendisi. Hakikat şu ki, ne Doğu yekpare bir bütündür, ne Batı” (Meriç, 1978: 56).

Cemil Meriç, yazılarında Gandhi’ye de yer vermiş ve onun sömürgeye, şiddete karşı sessiz, inançlı, sevgiye dayanan mücadelesini övmüştür:

“Bu son mücahidin silahı feragat. Hayat ölümden doğar diyor, tohum çatlayacak ki başak fıskırsın. Hürriyet bir bağış değil bir mükafat, fedakarlığın mükafatı. Zafer acıya katlanandır, zora başvuranın değil, şiddet uçuruma açılan bir yol, sabır hakikate”(Meriç, 1994: 267).

Meriç, ayrıca Gandhi’nin Tolstoy ve İncil’e olan hayranlığını, Ruskin’le Eflatun’u tercüme ettiğini, yazılarında Thoreau’ya dayandığını, Avrupa ve Amerika düşüncesine aşinalığını vurgular(Meriç, 1994: 266).

Sonuç olarak, ele aldığımız her iki yazar da, Doğu dünyasının Batıya göre en önemli üstünlüğünün ruh ve hayal yönünden zenginliğe sahip olması olduğunu belirtmişlerdir. Nuayme, Hint kültürüne özel bir yer vermekle birlikte Doğuyu bir bütün olarak ele alırken, Meriç, Hint üzerine odaklanmıştır. Batıdaki Hint düşüncesi ve edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar vedahasınra Batı aydınlarının bu kültüreyönelişlerini, bu kültürün Batı kültürü üzerindeki etkisini detaylı olarak ele almıştır. Gandhi, her iki yazarın da denemelerinde yer bulmuş ve onun sessiz, inançlı mücadelesine hayranlıklarını belirtmişlerdir. Her ikisi de, Doğu anlaşılardan Batı’nın anlaşılamayacağını vurgulamışlardır. Her iki yazar da, Doğu ve Batı’nın insanlığın ayrılmaz iki parçası olduğunu belirtmişlerdir.

KAYNAKÇA

Bhagavadgita, (2001), Çev. Korhan Kaya, Ankara, Dost Kitabevi.

Brockelmann, Carl, (1942), **Geschichte der Arabischen Literatur**, Supplementband, III, Leiden, E.J. Brill; 471-477.

Kalidasa (2005), **Şakuntala**, Çev.Korhan Kaya, Ankara, İmge Yayınları.

Meriç, Cemil, (1994), **Bir Dünyanın Eşiğinde**, İstanbul, İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil, (1996), **Bu Ülke**, İstanbul, İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil, (1979), **Mağaradakiler**, İstanbul, Ötüken.

Nuayme, Mikhail, **Durûb**, (2000), Beyrut , Muessese Nevfal.

Nuayme, Mikhail,(1988a), **en-nûr ve'd-Deycûr**, Beyrut, Muessese Nevfal.

Nuayma, Mikhail, (1988b), **Savtu'l-Âlem**, Beyrut, Muessese Nevfal.

Nuayma,Mikhail, (1989a), **Fi Mehebbi'r-Rîh**, Beyrut, Muessese Nevfal.

Nuayma, Mikhail, **el-Merâhil**, (1989b), Beyrut, Muessese Nevfal.

Yazan, Ümit Meriç,(1993), **Cemil Meriç**, Ankara, Kültür Bakanlığı.

Yazan, Ümit Meriç,(1998), **Babam Cemil Meriç**, İstanbul, İletişim Yayınları.

Yazıcı, Hüseyin (2002), **Göç Edebiyatı**, İstanbul, Kaknüs.